

Raimondo d'Aronco'nun Şeyh Zâfir Türbesi ve Kütüphanesi'ne ait çizimlerinden biri

mayan, meselâ kasnağı bulunmayan bir eğrisel örtüdür. Köşelerdeki kulemsi öğelerle küçük kubbenin ilişkisi türbede olduğu gibi strüktürel görünümü bile deşildir. d'Aronco burada, beklenmedik bir yaklaşımla yine yerel referanslara başvurarak her cepheye sivil yapıları ve konutları çağrıştıran birer yarım altıgen çıkma yapmış, bununla kitaplığın kişiye özgülüğünü vurgulamak istemiş gibidir. İç mekânın merkezinde yer alan minik kubbenin eteklerinde alçıdan renksiz ve malakârî türde bir bezeme vardır.

Şeyh Zâfir Külliyesi'ni tamamlayan son parça iki yüzlü küçük çeşmedir. Suyunu Hamidiye suyu tesislerinden alan çeşme, İstanbul geleneğinde bir kentsel donanım öğesi olan küçük çeşmelere tasarım kalıpları ve ölçüsüyle uyan bir örnektir; tekke programının da vazgeçilmez öğelerindedir. Raimondo d'Aronco, külliye bahçesiyle sokağın kot farkını değerlendirerek iki deşişik düzlemde çalışmış, bu da çeşmenin bir meydan çeşmesi gibi plastik öğeye dönüşmesini sağlamıştır. Kitâbe, tuğra vb. öğelerin dışında dekoratif desenlerin tamamı geometrik motiflerden, minik üçgen, kare ve mukarnas stilizasyonlarından oluşmaktadır. Üçgen, kare ve daire motiflerinden meydana gelen bir modül ritmik biçimde yinelenerek dökme demirden özgün bahçe parmaklığını oluşturur ve külliye yapılarını birbirine bağlar. Yanında yer aldığı Ertuğrul Tekkesi'nin parmaklıklarından farklı bir parmaklık kullanılarak külliye'nin arsadaki sınırı belirlenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyn Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz), İstanbul 1990, I, 259-260; Afife Batur, "Yıldız Serencebey'de Şeyh Zâfir Tür-

be, Kitaplık ve Çeşmesi", *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, İstanbul 1968, I, 103-138; a.m.f., "Les oeuvres de Raimondo D'Aronco à Istanbul", *Atti del Congresso Internazionale di Studi su "Raimondo D'Aronco e il suo tempo"*, Udine 1982, s. 118-134; a.m.f., "Raimondo d'Aronco et ses travaux effectués à Istanbul", *Atti del convegno: Architettura e architetti Italiani ad Istanbul tra il XIX e il XX secolo*, İstanbul 1995, s. 33-38; a.m.f., "Italian Architects and Istanbul", *Environmental Design: Journal of the Islamic Environmental Design Research Centre*, VIII/9-10 (1993), s. 134-141; a.m.f., "İstanbul Art Nouveau'su", *TCTA*, IV, 1086-1088; Z. Nayır, "Raimondo D'Aronco and Ottoman Revivalism", *Atti del Congresso Internazionale di studi su "Raimondo D'Aronco e il suo tempo"*, Udine 1982, s. 135-149; M. Nicoletti, "Memoria e linguaggio in Raimondo D'Aronco", a.e., s. 216-222; D. Barillari, *Raimondo D'Aronco*, Roma 1995, s. 80-83, rs. 127-133; a.m.f., "Genius loci e Modernismo: le ville di Raimondo D'Aronco tra architettura ottomana e mitteleuropa", *Atti del convegno: Architettura e architetti Italiani ad Istanbul tra il XIX e il XX secolo*, İstanbul 1995, s. 21-32; a.m.f. – E. Godoli, *Istanbul 1900*, İstanbul 1997, s. 30-32, 93, 95-97, 100-104; Özer Soysal, *Türk Kütüphaneciliği*, Ankara 1999, VI, 229-234; A. Barey, "Sulle sponde del Bosforo, İstanbul fra Oriente e Occidente", *Lotus internazionale*, sy. 26, Milano 1980, s. 38, rs. 1-5; M. Baha Tanman, "Ertuğrul Tekkesi", *DBİst.A*, III, 196-198.

AFİFE BATUR

ŞEYHAYN (الشَيْخَيْن)

Buhârî ile Müslim'i ifade eden
bir hadis terimi.

Sözlükte "yaşlı kimse" anlamındaki şeyh kelimesi hadis terimi olarak genellikle "kendisinden hadis rivayet edilen hoca" mânasına gelir. Kelimenin ikil hali olan şeyhân / şeyhayn sözüyle hadis ilminde Buhârî ve Müslim kastedilir. Bir hadis nakledildikten sonra kaynağını göstermek üzere "müttefekun aleyh" veya "ravâhü's-Şeyhân" ya da "ahrecephü's-Şeyhân" dendiğinde o hadisin hem Buhârî hem Müslim tarafından rivayet edilerek *el-Câmi'u's-şâhih*'lerine kaydedildiği anlaşılır. Lafızları farklı olsa da aynı anlamı taşıyan bir hadisin her iki eserde aynı sahâbiden nakledilmesi durumunda bu hadis için "müttefekun aleyh" denir. Lafızları aynı olsa da Buhârî ve Müslim'in farklı sahâbilerden rivayet ettiği hadis için bu tabir kullanılmaz. Hadis âimleri bu tür rivayetlerde "ravâhü's-Şeyhân" veya "ahrecephü's-Şeyhân" ifadelerine yer vermişlerdir.

I ve II. (VII-VIII.) yüzyıllarda hadislerin genellikle sahihi ile zayıfını aynı eserde tasnif etme geleneği hâkim olduğundan Buhârî ile Müslim'in sadece sahih hadis-

leri derleyen çalışmaları hadis tarihinde bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Onların meydana getirdiği *el-Câmi'u's-şâhih*'leri ümmetin tamamına yakını Kur'an-ı Kerim'den sonra en sahih kitap diye kabul etmiş, bu iki eserde yer alan hadisler sahinin en yüksek derecesini oluşturmuştur (İbnü's-Salâh, s. 18, 27). Hadis ilmine yaptıkları büyük katkı ve tasnif ettikleri bu eserler sebebiyle Buhârî ile Müslim muhaddisler arasında büyük itibar görmüştür. IV. (X.) yüzyılın sonlarında Hâkim en-Nisâbü'rî'nin çokça kullandığı Şeyhayn terimini Buhârî ile Müslim hakkında ilk defa kimin kullandığı bilinmemektedir. İslâm tarihiyle kelâm ve mezhepler tarihinde şeyhayn kelimesiyle Hz. Ebû Bekir ve Ömer, Hanefî fıkhında Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf, Şâfiî fıkhında Abdülkerîm er-Râfiî ile Nevevî kastedilmektedir (ayrıca bk. HULEFÂ-yi RÂŞİDİN; İMÂMEYN).

Şeyhayn kelimesi bazı eserlerin isimlerinde yer almış, Hâkim en-Nisâbü'rî'nin *el-Müstedrek 'ale's-Şâhihayn'* *el-Müstedrek 'ale's-Şeyhayn* olarak da anılmıştır. Ayrıca İbn Bâtî'nin *el-Beyân 'amme't-tefeke 'aleyhi's-Şeyhân*, İbnü'l-Mülâkkin'in *el-Bülğa fi ehadîsi'l-ahkâm mimme't-tefeke 'aleyhi's-Şeyhân* ve günümüz müelliflerinden M. Fuâd Abdülbâkî'nin *el-Lü'lü'ü ve'l-mercân fime't-tefeke 'aleyhi's-Şeyhân* adlı eserleri bu tür kullanımın en tanınan örnekleridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), I, 42; İbnü's-Salâh, *Ulümü'l-hadis*, s. 18, 22, 27-28; İbn Hacer el-Askalânî, *en-Nüket 'alâ Kitâbi İbni's-Salâh* (nşr. Rebî' b. Hâdî Umeyr), Riyad 1408/1988, I, 364-365; Emîr es-San'ânî, *Tavzihu'l-efkâr* (nşr. Salâh b. Muhammed b. Uveyza), Beyrut 1417/1997, I, 86-90, 98-100; *Tecrid Tercemesi*, Mukaddime, I, 216-217; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s. 377-378; Ahmet Yücel, "Müttefekun Aleyh", *DİA*, XXXII, 224-225.

MEHMET EFENDİOĞLU

ŞEYHÎ (شَيْخِي)

(ö. 832/1429'dan sonra)

Klasik Türk edebiyatının
kurucularından sayılan divan şairi.

Kaynaklarda hakkında yer alan bilgiler karışık ve yetersizdir. Germiyanogulları Beyliği'nin merkezi olan Kütahya'da doğdu. Latîfî'ye göre I. Murad zamanında dünyaya geldi. Yeni çalışmalarda, 818 (1415) yılında Çelebi Sultan Mehmed'in gözünü tedavi ettiğinde Hekim Sinan İakabıyla meşhur olduğu bilgisinden (Hoca Sâdeddin,

I, 278-279) hareketle o tarihlerde kırk-kırk beş yaşlarında olması gerektiği belirtilerek I. Murad'ın saltanat döneminde (773-778/1371-1376 yılları arasında) doğduğu ileri sürülmüştür. Adı divanındaki bazı şiirlerinde, kaynaklarda ve yeni çalışmalarda ise Sinan, Yûsuf Sinan ve Yûsuf Sinâneddin şeklinde gösterilmekte, *Sicill-i Osmânî*'de ise yanlış olarak Şeyhî Senâî diye verilmektedir. Babasının adı Ahmed Mecdüddin'dir. İlk öğrenimine Kütahya'da başladı; divan şairi Ahmedî'den ve diğer âlimlerden ders aldı. Daha sonra İran'a giderek Seyyid Şerîf el-Cürçânî ile ders arkadaşı oldu. Burada edebiyat, tasavvuf ve tıp alanlarında tahsil gördüğü anlaşılın Şeyhî memleketine döndükten sonra göz hekimliği yaptı. Kaynaklarda mahir bir göz hekimi olduğu anlatılır. Latîfî, Şeyhî'nin İran'dan Kütahya'ya dönerken Ankara'ya uğradığını ve Hacı Bayrâm-ı Velî'ye intisap ettiğini, Bursa'da Seyyid Nesîmî ile buluştuğunu söylemektedir (*Tezkiretü'ş-şu'arâ*, s. 337). Daha sonraki çalışmalarda şairin bu sebeple "Şeyhî" mahlasını aldığı ileri sürülmüş ve görüş kabul görmüştür. Onun şeyhlik yapip yapmadığı bilinmese de eserlerinde tasavvufi unsurlara sıkça rastlanmaktadır.

Şeyhî, Kütahya'ya döndükten sonra Germiyan Beyi II. Yâkub Bey'in hizmetine girerek onun musâhibliğini ve özel tabipliğini yaptı. Osmanlı hânedanıyla ilk teması Emîr Süleyman Çelebi zamanında başladı. Daha sonra Çelebi Sultan Mehmed'in gözünü tedavi etmesinin ardından Osmanlı Devleti'nin ilk reis-i etebbâsı oldu. 831 (1428) yılında Edirne'ye gelen II. Yâkub Bey'e mihamdarlık yapan, daha sonra ölümü üzerine bir mersiye yazan Şeyhî'nin II. Murad'la da görüştüğü, ancak onun yanında uzun süre kalmadığı anlaşılmaktadır (Âşıkpaşazâde, s. 116-117). Hayatının son yıllarını nerede geçirdiği tam olarak bilinmemektedir. Muhtemelen II. Yâkub Bey'in yanına dönüp Kütahya'da vefat etmiştir. Ölüm tarihi konusunda da kesin bilgi yoktur. Fâik Reşad hiçbir kaynağa dayanmadan vefat yılını 826 (1423) diye göstermiş, Bursalı Mehmed Tâhir ve İbrahim Necmi (Dilmen) bu tarihi tekrarlamıştır. *Sicill-i Osmânî*'de 829 (1426), *Mecelletü'n-nisâb*'da 855 (1451) tarihleri verilmiştir. M. Fuat Köprülü ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Şeyhî'nin 832'de (1429) ölen Yâkub Bey'e mersiye yazdığını dikkate alarak bu tarihten sonra öldüğünü belirtmişlerdir. F. Kadri Timurtaş bu bilgilerden hareketle Şeyhî'nin 834 (1431) yılında vefat ettiğini ileri sürmüş, daha sonraki çalışmalarda bu görüş kabul

görmüştür. Mezarı bugün Kütahya'ya 7 km. mesafedeki Dumlupınar'dadır (Erdem, s. 24) ve 1961'de Oktay Aslanapa'nın çizdiği plana göre yaptırılmıştır. Son dönemde, 947 (1540) yılında vefat eden Müdâmi'nin *Divançe*'sinde bulunan bazı beyitlerden ve aynı şairin *Menâkıb-ı Emîr Bu-hârî* adlı eserinden hareketle Şeyhî ve Şeyh Sinan'ın aynı kişiler olduğu, Şeyhî'nin Emîr Sultan'a intisap ettiği, 833 (1430) yılında Alaşehir'e gittiği, 870'te (1465-66) Şeyh Sinan Camii'ni yaptırdığı ve 887'de (1482) vefat ettiği, mezarının bu camide bulunduğu, babasının adının Mahmud Fakih olduğu ileri sürülmüşse de (Bilgin, bk. bibl.) Şeyhî hakkında bulunan son belgeler bu bilgilerin yanlışlığını ortaya koymaktadır (*Şeyhî Divanı*, s. X).

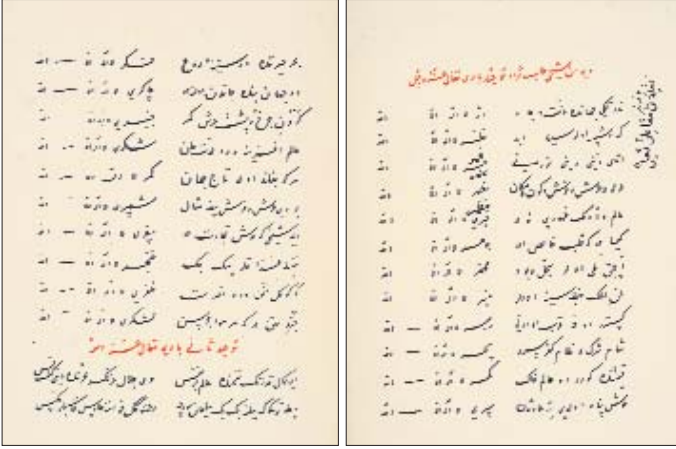
Kaynaklarda "Hüsrev-i şuarâ, pişterîn-i şuarâ-yı Rûm, şeyhü'ş-şuarâ, emlahu'ş-şuarâ" gibi sıfatlarla anılan Şeyhî ününü daha çok mesnevi alanında kazanmıştır. Eski edebiyatın kurucularından biri olduğu kabul edilen şair, *Hüsrev ü Şîrin* ve *Harnâme* adlı eserleriyle Türk edebiyatında mesnevi sahasının önemli sınırları arasında yer almıştır. Mesnevi yazmayı bir şehir kurmaya benzeten Şeyhî eserlerinde oldukça akıcı bir dil kullanmış, tasvirlerinde ve konuyu işleyişinde başarılı kabul edilmiştir. Sehî onun, "şiir güzeli"nin omzundan eski Acem elbisesini çıkarıp Türkî elbise ve yeni hil'atler biçip giydirdiğini söyleyerek (*Tezkire*, s. 170) mesnevi tarzındaki başarısını dile getirmiştir. Latîfî de Şeyhî'nin mesnevîde övülecek bir üslûba sahip olduğunu, *Hüsrev ü Şîrin*'ine birçok nazîre yazıldığını, fakat hiçbirinin Şeyhî'nin yanına yaklaşmadıklarını ifade etmiştir (*Tezkiretü'ş-şu'arâ*, s. 339). İznikli Hümâmî'nin *Sinâme*, Münîrî'nin *Mihr ü Müşteri*, Tâcizâde Câfer Çelebi'nin *Hevesnâme*, Halîfî'nin *Fürkatnâme* ve Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn* adlı mesnevilerinde Şeyhî'nin adının geçmesi onun daha sonraki yüzyıllarda da unutulmadığını göstermektedir. Câfer Çelebi *Hevesnâme*'sinde bu eseri dolayısıyla Şeyhî'yi belâgat kurallarına uymamak, fasih olmamak ve yeni mânalar bulmamakla eleştirmiş, fakat *Divan*'ında Şeyhî'yi kendisine Şeyh olarak kabul ettiğini söylemekten geri durmamıştır.

Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi, Şeyhî'nin gazel sahasında mesnevîde olduğu kadar başarılı sayılmadığını ifade ederken Gelibolulu Âlî Mustafa nazım dilini ve edasını tenkit etmiş, ancak gazel ve kaside nazım biçimlerinde güzel örnekler verdiğini söylemiştir. Şeyhî, kasidelerinin nesîb bölü-

mündeki canlı tasvirleriyle dikkat çekmekte, gazellerinde hayal zenginliğine rastlanmaktadır. Bu dönemde daha çok basit ve zinler kullanılırken Şeyhî şiirlerinde genellikle aruzun mürekkep ve tek düzelikten uzak kalıplarını tercih etmiş, o dönemde hemen her eserde görülen imâle ve zihaf kusurlarına rağmen zamanında aruzu iyi kullanan şairler arasında yer almıştır. Şiirleri Türkçe kelimeler bakımından zengin sayılan Şeyhî kullandığı deyimlerle Necâtî Bey'e giden yolu açmıştır. Şiirlerinde tasavvufu mecazi aşkla birlikte ele almış, tasavvuf remizlerinden geniş ölçüde faydalanıp diğer divan şairleri gibi bunları duygu ve düşüncelerini ifade etmede bir araç olarak kullanmıştır. Şeyhî ayrıca Ahmedî, Nesîmî ve Şîrâzî'ye nazîreler yazmıştır. M. Fuad Köprülü, Şeyhî'nin çağdaşlarına göre zarif bir dile, zengin bir hayale ve canlı bir tasvir kabiliyetine sahip bulunduğunu, dinî ilimler yanında İran edebiyatına da vâkîf olduğunu, Hâfiz-ı Şîrâzî, Nizâmî-i Gencevî, Senâî, Ferîdüddin Attâr, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî gibi şair ve mutasavvıflardan etkilendiğini belirtir (*Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 363).

Eserleri. 1. *Divan*. On beş kaside, dört terciibend, iki terkibibend, bir mesnevi, iki müstezad ve 202 gazelden oluşan eser Ahmedî ve Ahmed-i Dâî'nin divanlarından sonra Anadolu sahasında tertip edilmiş en eski divanlar arasında önemli bir yere sahiptir. On iki nüshası tesbit edilen eserin Millet Kütüphanesi'ndeki nüshasını (Ali Emîrî Efendi, Manzum, nr. 238) *Şeyhî Divanı: Nüsha Farkları ve Tarama Sözlüğü* adlı çalışmasıyla birlikte tıpkıbasım halinde neşreden Ali Nihad Tarlan (İstanbul 1942), *Şeyhî Divanını Tetkik* adlı eserinde (İstanbul 1934, 1964) divanı edebî ve fikrî yönden incelemiş, Mustafa İsen ve Cemal Kurnaz da eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki yazmasının (TY, nr. 2084) tıpkıbasımını bir inceleme ve divanın Latin harflerine çevirisiyle birlikte yayımlamıştır (*Şeyhî Divanı*, Ankara 1990). Halit Biltekin eser üzerine bir doktora çalışması yapmıştır (bk. bibl.). 2. *Hüsrev ü Şîrin**. 6944 beyitten oluşan eser Türk edebiyatında yazılan ikinci *Hüsrev ü Şîrin* mesnevisi olup Faruk Kadri Timurtaş tarafından neşredilmiştir (İstanbul 1963, 1968, 1980). 3. *Harnâme*. Divan edebiyatında hiciv ve mizah sahasının en güzel örneklerinden olan 126 beyitlik mesnevi aruzun "feilâtün mefâilün feilün" kalıbıyla yazılmıştır. Küçük bir eser olmasına rağmen mesnevîde bulunması gereken tevhid, na't, padişaha övgü, konunun işleni-

Şeyhî
divanının
ilk iki sayfası
(Millet Ktp.,
Ali Emiri Efendi,
Manzum,
nr. 238)

şi ve dua bölümlerini içeren *Harnâme*'de, çalışmaktan yorulmuş zavıf bir eşeğin besili öküzleri görüp onlara imrenmesi ve boynuz ararken kulağından ve kuyruğundan olması anlatılmaktadır. Hasan Özdemir'e göre Şeyhî bu hikâyeyi Arapça bir atasözünü, Emîr Hüseyin'in *Zâdü'l-müsâfirin*'inde geçen bir eşek hikâyesini, İbrânî geleneğindeki eşek hikâyesini ve Ezop masallarındaki varyantlarını değerlendirerek yazmıştır. II. Murad'a sunulan, sosyal hiciv bakımından Türk edebiyatının en güzel eserlerinden kabul edilen ve dilinin sadeliği yanında canlı tasvirleriyle dikkat çeken *Harnâme*'yi, Tahir Olgun (*Germiyanlı Şeyhî ve Harnâmesi*, Giresun 1949) ve Faruk Kadri Timurtaş (*Şeyhî'nin Harnâmesi*, İstanbul 1971) yayımlamıştır.

Nicholas N. Martinovitch'e göre Şeyhî'nin *Ferah-nâme* adlı bir mesnevisi daha bulunmaktadır (bk. bibl.).

Osmanlı Müellifleri'nde Şeyhî'ye *Kenzü'l-menâfi' fi ahvâl-i-emzice ve't-tabâyî* adlı bu kitap isnat edilmekteyse de (Yücel, s. 34) eserin üslûp, muhteva ve dil açısından Şeyhî'ye ait olmadığı kabul edilmektedir (bk. *Şeyhî ve Hüsrev ü Şirin*'i, s. 100). *Osmanlı Müellifleri*'nde Şeyhî'ye atfedilen *Dürerü'l-akâid* adlı eserin Şeyhî mahlasını kullanan Şemseddin Sivâsî'ye ait olduğu Abdülbaki Gölpınarlı tarafından ileri sürülmüştür (İA, XI, 423). Yine *Osmanlı Müellifleri*'nde Şeyhî'nin Feridüddin Attâr'a ait *Hâbnâme*'yi nazmen tercüme ettiği ve *Neynâme* adlı bir eserinin daha bulunduğu belirtilmiş ve bunların kayıtlı olduğu kütüphaneler zikredilmişse de bu eserler henüz ele geçmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şeyhî ve Hüsrev ü Şirin'i: *İnceleme-Metin* (haz. Faruk Kadri Timurtaş), İstanbul 1980, s. 60, 74, 100; *Şeyhî Divanı: İnceleme-Metin-Dizin* (haz. Halit Biltekin, doktora tezi, 2003), AÜ Sosyal Bi-

limler Enstitüsü; Aşıkpaşazâde, *Târîh*, s. 116-117; Neşrî, *Cihannümâ* (Unat), II, 530-533; Sehi, *Tezkire* (Kut), s. 168-170; Aşık Çelebi, *Meşâirü's-şu'arâ*, vr. 253^b-254^b; Latîfî, *Tezkiretü's-şu'arâ ve tabsiratü'n-nuzamâ* (haz. Rıdvan Canım), Ankara 2000, s. 337-345; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, I, 128-129; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârih*, İstanbul 1279, I, 278-279; *Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım* (haz. Mustafa İsen), Ankara 1994, s. 111-114; Kınalızâde, *Tezkire*, I, 529-531; Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin, *Mecelletü'n-nisâb*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 628, vr. 238^a; *Sicill-i Osmânî*, III, 113; Fâik Reşad, *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*, İstanbul 1329, s. 80-101; *Osmanlı Müellifleri*, II, 254-256; İbrahim Necmi [Dilmen], *Târîh-i Edebiyyât Dersleri*, İstanbul 1338, I, 47-52; Mehmed Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1926) (haz. Orhan F. Köprülü - Nermin Pekin), İstanbul 1980, s. 363-364; Hasan Âli Yücel, *Bir Türk Hekimi ve Tıbbâ Dair Manzum Bir Eseri*, İstanbul 1937, s. 34; Halil Kadri Erdem, *Kütahya Mesireleri*, Kütahya 1938, s. 24, 281; A. Zajczkowski, *Le poème iranien Hüsrev-ü-Sirin en version turque-osmanlie de Seyhî*, Warszawa 1963; Faruk Kadri Timurtaş, *Şeyhî Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1968; a.mlf., "Harnâme", *TDED*, III/3-4 (1949), s. 369-387; a.mlf., "Türk Edebiyatında Hüsrev ü Şirin ve Ferhad u Şirin Hikâyesi", a.e., IX (1959), s. 65-88; a.mlf., "Şeyhî'nin ve Nizâmî'nin Hüsrev ü Şirinlerinin Konu Bakımından Mukayesesi", a.e., X (1960), s. 25-34; a.mlf., "Şeyhî'nin Eserleri", a.e., XI (1961), s. 99-108; Âmil Çelebioğlu, *Türk Mesnevî Edebiyatı*, İstanbul 1999, s. 225-239; Nicholas N. Martinovitch, "Farah-nâme of Shaikhi", *JRAS* (1929), s. 445-450; Nihad M. Çetin, "Arapça Birkaç Darb-ı Meselin ve Şeyhî'nin Harnâme'sinde İşlediği Hikâyenin Menşei Hakkında", *ŞM*, VII (1972), s. 227-243; Orhan Bilgin, "Şeyhî Hakkında Yeni Bilgiler", *MÜTAD*, sy. 7 (1993), s. 121-139; Yaşar Akdoğan, "Şeyhî Divanı'nı Tenkit; Germiyanlı Şeyhî ve Divânî ile İlgili Yanlışlıklar ve Eksiklikler", *TDA*, sy. 116 (1998), s. 5-13; Mustafa Özkan, "Şeyhî'nin Hüsrev ü Şirin'i ve Rûmî'nin Şirin ü Perviz'i", *İlmî Araştırmalar*, sy. 9, İstanbul 2000, s. 179-192; Necatî Sungur, "Divan Şairlerinin Birbirlerine Yönelik Tenkitlerinin İlk Örneklerinden Biri: Cafer Çelebi'nin Şeyhî ve Ahmed Paşa'yı Tenkidi", *Bilgi: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 17, Ankara 2001, s. 71-77; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Germiyanogulları", *İA*, IV, 769-770; Abdülbaki Gölpınarlı, "Şemsîye", a.e., XI, 423.

HALİT BİLTEKİN

ŞEYHÎ MEHMED EFENDİ

(ö. 1144/1731)

Nakşibendî şeyhi,
biyografi yazarı ve şair.

1078 Receb ayı sonlarında (Ocak 1668) İstanbul'da doğdu. Dedesi simkeşbaşı Mehmed Ağa, babası dönemin şairlerinden Simkeşzâde diye tanınan Hasan Feyzi Efendi'dir. İlk eğitimini Nakşî şeyhi olan babasından aldı. Medrese tahsilini tamamlayarak Cemâziyelâhir 1096'da (Mayıs 1685) Anadolu Kazaskeri Ebûsâidzâde Feyzullah Efendi'den mülâzım oldu. Bir süre onun tezkirecilğini yaptı ve ardından bazı medreselerde görevlendirildi. Bu arada tasavvufa ilgilendi. 1690 yılında babasının ölümü üzerine onun yerine Edirnekapı dışındaki Otakçılar'da bulunan Emîr Buhârî Dergâhı'nın şeyhliğine getirildi. Burada yaklaşık kırk yıl ders verdi ve postnişinlik yaptı. 15 Muharrem 1144'te (20 Temmuz 1731) vefat eden Mehmed Efendi'nin ölümüne "abd-i huçeste" ve "zamân-ı hâtime" ibareleri tarih düşürülmüştür. Mezarı, bu teke ile Kemalpaşazâde'nin türbesi arasında dergâhın minaresine yakın bir yerde babasının mezarı civarındaydı. Gerek teke gerekse buradaki mezarlar çevre yolu yapımı sırasında ortadan kalkmıştır. Çağdaşı Sâlim tarafından iyi huylu, edep, zeki, her şeyin doğrusunu öğrenme ve gerçeği yazma hususunda özenli, dünya hırslından uzak bir kişi olarak nitelendirilmiştir. Râmiz de onu edebiyat, tarih, şiir ve inşâda üstün bir şahsiyet diye tanımlamıştır.

Şeyhî Mehmed Efendi'nin en önemli eseri *Vekâyü'l-fuzalâ* adlı biyografi kitabı olup Nev'îzâde Atâî'nin *Hadâiku'l-hakâik*'inin zeylidir. Eserde "tabaka" genel başlığıyla 1042-1144 (1632-1731) yılları arasında yaşayan âlim ve şeyhler hakkında bilgi verildikten sonra dönemin şairleri ayrı başlık altında anlatılır ve şiirlerinden örnekler verilir. Üç cilt olan eserin müellifin bizzat kaleme aldığı ilk iki cildi dönemin sadrazamı Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa'ya sunulmuş, Hekimoğlu Ali Paşa'nın emriyle oğlunun temize çektiği III. cilt I. Mahmud'a takdim edilmiştir. *Vekâyü'l-fuzalâ*'nın telif sebebi, daha önce Uşşâkizâde İbrâhim Efendi tarafından kaleme alınan *Zeylü'z-zeyli Atâî* adlı eserin beğenilmemesidir. Şeyhî Mehmed Efendi bu kitabı tertip bakımından hatalı, bilgi yönünden eksik ve itinadan yoksun bulmuş, kendi zeylini Nev'îzâde'nin bıraktığı